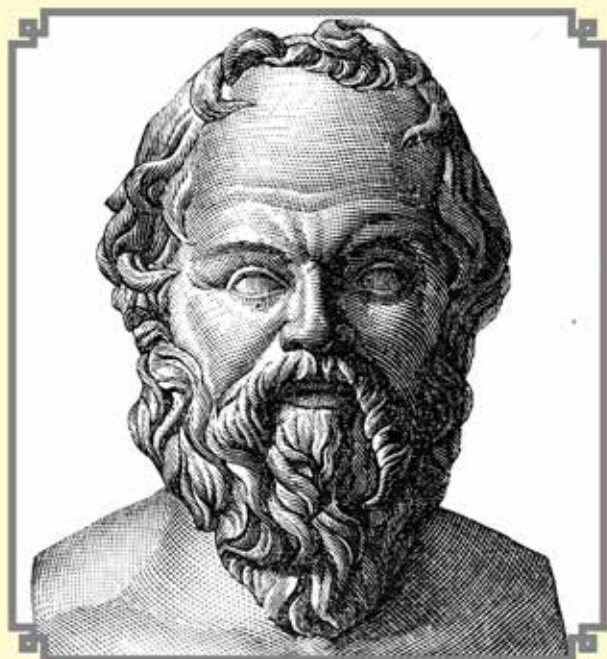

Biografisk text från 1880

Filosofen Sokrates

Biografi:
Filosofen Sokrates.
Återutgivning av text från 1880

Redaktör Mikael Jägerbrand

ISBN 978-91-7757-651-8

Copyright © 2020 Mikael Jägerbrand / Virvelvind Förlag, Lysekil.

Den här e-boken ges ut av E-boksbiblioteket Förlag (imprint)

Mer info: www.e-boksbiblioteket.se

Förord

I den här e-boken får du veta mer om en av världshistoriens mest kända filosofer – Sokrates.

Texten innehåller framför allt skildringar av hur denne var som person och hur han uppfattades av sina samtida greker.

Du får också en intressant illustration av det fängelse där Sokrates hölls i förvar tills sin död.

Den här texten publicerades ursprungligen år 1880 i tidskriften "Svenska Familj-Journalen" med rubriken "Några ord om Sokrates' personlighet".

Texten publicerades anonymt.

Eftersom den här texten skrevs på 1800-talet så innehåller den mått, ord och personer som inte är så bekanta i dag. Därför har vi kompletterat originaltexten med en kortfattad ordlista.

I den här e-boken publicerar vi originalets text ordagrant och helt utan ändringar, alla namn, uttryck och till och med eventuella felstavningar har behållits.

Biografi: Sokrates personlighet

Den här texten publicerades ursprungligen år 1880 i tidskriften "Svenska Familj-Journalen" med rubriken "Några ord om Sokrates' personlighet". Texten publicerades anonymt.

Barnet uppgår motståndslöst i den värld, som rör sig för dess sinnen; att spörja efter ett *hvarför*, är redan ett den börjande mognadens tecken. I Hellas' folk hade menskligheten nått sin ungdomsålder; ensamt den brokiga leken af företeelser tillfredsställde henne ej längre; hon sporde om deras källa, hon började söka grunden till det vexlande, enheten i det mångfaldiga. Då emellertid städse det sökta, felaktigt uppfattadt som ett yttre, mer eller mindre materiellt föremål (objekt), gled undan för hvarje bemödande att gripa det, inställde sig ändtligen tviflet på dess tillvaro och sattes i system af sofisterna. Att hafva varit den förste, som löst tviflets motsägelser i vetandets enhet och att för den mensklighet, som der förut slafvade i fångenskapen under naturen, hafva öppnat utsigten till andens oändliga och fria rike — det är detta, som utgör athenaren Sokrates' odödliga förtjenst. Men då hans tillvägagående för ett ändamål, som

var raka motsatsen mot sofisternas, anknöt sig vid dessas verksamhet på ett sätt, som nästan inbjöd okunnigheten att för vexla honom med dem, och då han vidare, såsom fiende till så mycket af det häfdvunna, med detsamma sjelf bekom fördommen till fiende, verkade okunnighet och fördom i förening derhän, att han, anklagad såsom »ungdommens förderfvare och gudarnas förnekare», dömdes till döden, och han tömde villigt giftbägaren i sitt fängelse, der han tillbragt tretio dagar, på sjutionde året af sin lefnad, 399 (enlig andra uppgifter 400 eller 401) före Kristus.

Sokrates har aldrig uppställt något filosofiskt system; han ville för sig sjelf ej ens veta af namnet filosof; men det inflytande, han på den följande filosofiska utvecklingen utöfvat, är omätligt — större, i alla händelser, än att vi här, inom utrymmet af några rader, skulle våga ett försök till dess skildring. För närmare kännedom, såväl om det nya uppslag, han gifvit vetenskapen, som det egendomliga i metoden af hans filosoferande, kortligen, om den vetenskapliga bilden af Sokrates, måste vi hänvisa till något specialarbete öfver filosofiens historia. Men Sokrates var ej blott tänkare; han, personlighetens så att säga upptäckare, var derjämte en af de underbaraste personligheter, någon tid frambragt. Det är af Sokrates från denna synpunkt, som det må tillåtas oss meddela följande, från en välskuren fransk penna härrörande teckning, särskildt egnad åt det svårförstådda, men derför också ofta missförstådda, »*dämoniska*» i hans uppträdande:

Hvad var, hvad kunde väl vara, grunden till det sällsamma inflytande, Sokrates utöfvade på dem, hvilka med honom kommo i beröring; detta oemotståndliga, snart sagdt tyranniska, inflytande, som i viss mån liknade den delfiske gudens öfver Pythia; ett inflytande, för hvilket Alkibiades, enligt framställningen af honom i Platons »Gästa-

bud», funnit så värtaliga uttryck? Vi kunna ej bättre förbereda svaret, än genom att draga oss till minnes hufvudsumman af den snillrike äfventyrarens ord. »I fordren af mig Sokrates' lof», utropar han, »men huru ens skildra honom, med hvem jämföra honom? Liknar han ej, till lynne som kroppsegenskaper, i mycket silenerna, men sköter han ej också flöjten makalöst som de — hvad säger jag? Tusen gånger bättre än de! Marsyas hänförde sina åhörare, och så gör än i dag en hvar, som återgifver hans melodier; men denne Sokrates verkar detsamma utan hjälp af instrument, med sina blotta ord. Det intryck hvarje annan, äfven den skickligaste, talare åstadkommit, förflyger snart för en hvar af oss; men vare sig man hör *honom* sjelf eller blott honom återgifven af äfven den torftigaste ordkonstnär, så blifva alla åhörare utom sig, de må vara män, qvinnor eller ungdom. För min egen del kan jag svära på, att jag, vid hans åhörande, känner mitt hjerta slå våldsammare, än om jag vore besatt af korybanternas dansraseri; hans ord framlocka tårar hos mig, såsom de, efter hvad jag ser, göra hos flera. Han är man, det ej ens Perikles varit, att tvinga mig tillstå, det jag, jag, som brister i så många stycken, handlade lättsinnigt, då jag åtog mig vården af Athens angelägenheter. Vill jag icke sitta fjettrad af hans mun till min sista dag, måste jag således tillstoppa öronen, som för sirener, och fly det snabbaste jag kan. Blott i *hans* sällskap har händt mig, hvad säkert ingen skulle tilltro mig: att känna blygsel inför en annan; han är den ende, inför hvilken jag rodnar. Jag vet mig ingenting kunna invända mot hans råd och ändock icke äga styrka, sedan jag väl lemnat honom, att motstå folkgunstens lockelser; därför flyr jag honom, men när jag sedan återser honom, då blygs jag öfver att så illa hafva hållit mitt löfte, och ofta tror jag, att jag helst skulle se, det han ej funnes i verlden; i sådant fall skulle jag dock för-

modligen känna mig ännu olyckligare.»

Aldrig har sedlighetens och snillets öfvermenskliga makt varit föremål för en mera träffande teckning; ej ett drag synes deri fattas, icke en gång det högmod hos en lägre natur, som reser sig mot en gudaingifven. Och dock äro nya tillägg möjliga; Platon har visat det i en annan dialog, »Theages».

»Sokrates», säger en af de deri uppträdande, »för att draga vinst af dig, behöfde jag ej vara i samma kammare, blott i samma hus som du; men vore jag i samma kammare, så vore vinsten ännu större; fäste jag dertill ögonen på dig medan du talade, så vore det bättre, än om jag såge åt annat håll; berörde på köpet mina kläder dervid dina, så skulle jag ytterligare förkofras i vetande och dygd; och nu, nu då jag är vid din sida, skulle jag önska, att jag hela mitt lif igenom så finge lyssna till dig.» Hvem gifves väl, som ej häri igenkänner sig sjelf, hvem har ej i sin ungdom rönt ett beslägtadt intryck, då händelsen fört honom tillsammans med någon öfverlägsen? Den hemlighetsfulla kraft, som utgår från ett sådant väsen och hvaraf vi genomträngas; de osynliga band, som förena varelse med varelse, ej medelst orden blott, men medelst blickarna, beröringen, ja, till och med, der dessa vilkor saknas, medelst blotta tanken; alla dessa fenomen, man må kalla dem magnetiska, elektriska eller hvad annat som helst, de der framkallas af vår beundran lika väl som vår tillgifvenhet, äro erfarenheter, som ensamt kunna förklara för oss denna Sokrates' eljest oförklarliga makt. — Men hvilken var då *här* sjelfva källan till dessa fenomen, som vi till en viss grad i vårt eget lif kunna iakttaga? Här stå vi vid den fråga, hvarifrån vi utgingo; svaret skall gifvas oss genom en blick på egenskaperna hos sjelfva den personlighet, af hvilken dessa yttringar framkallades.

Sokrates var ej blott hvad man kallar en *hel* man; han var ännu mer, han var, så att säga, en komplex af sitt slägte. Skämtare och drömmare, tviflare och troende, klar i sitt tal, som det sunda förståndet sjelft, och på samma gång fylld af den poesi, som är inbillningskraften förbehållen, öfverflödade han mer af motsägelser, än sjelfva den för sådant beryktade Alkibiades. Han kunde, efter godtfinnande, tillbringa en hel natt vid bågaren utan att berusas eller nöja sig med en Diogenes' måltider; öfvermodig, snarare än modig, sågs han vid återtåget från Delion draga sig tillbaka med långsamma steg, ständigt med ansigtet vändt mot fienden och med samma lugna, nästan stolta, blick, som utmärkte honom, då han ströfvade kring Athens gator. Vid expeditionen till Potidaia, då, under den rådande kylan, ingen vågade sig utomhus, utan att vara på bästa sätt insvept, begagnade han ingen annan dräkt, än sin vanliga mantel, och gick barfota på den frusna marken till förargelse för de öfriga, som trodde, att han ville håna dem. Detta förakt för kroppen var hos honom förenadt med en utpräglad omsorg om dess renlighet, ja, om behaget i dess skick. Han dansade ofta, då han var ensam i sin kammare, ej blott för det helsosamma i denna öfning, utan äfven för att vidmakthålla den rörelsernas smidighet och harmoni, som tillsammans utgöra vilkoret för ett behagfullt sätt att föra sig. Ehuru arten af hans begåfning företrädesvis lockade honom till den vetenskap, som från honom räknar en ny utgångspunkt, sysselsatte han sig dock ej alldeles framgångslöst med sin faders konst, bildhuggeriet, och versifierade ännu dagen före sin död en af Æsopi fabler. Hans skämt skonade ingen svaghet, liksom ingen last; men kunde äfven, hvad sällsyntare är, med den älskvärdaste finhet vändas möt honom sjelf. Bekant är det vad, han föreslog den sköne Kallias: »Vill du bestrida mig priset för

skönhet?» sade han. »Godt, hit med en fackla, och våra vänner må afgöra! Att börja med ögonen: hvartill äro *de* väl gjorda? Tydligtvis för att se. Huru kan du då jämföra dina ögon, som blott se rätt fram, med mina, som, likt kräftans, äro så framstående, att de kunna blicka åt alla sidor på en gång? Och min näsa sedan! Gudarna hafva skapat näsan att lukta med; emellertid äro dina näsborrar riktade nedåt, så att du blott kan känna en vällukt, som uppstiger från marken, och din näsa sjelf, så hög och rak, liknar en mur, som skiljer de båda ögonen och förtager dem utsigten, medan min uppnäsa, med sina stora näsborrar, öppnar sig för vällukter från hvad håll de må komma och låter mig obehindradt kasta blicken hvart jag behagar. Se så, dela genast ut röstsedlarna, så att jag får bekräftelsen på min seger!«

Det var sammansättningen af dessa motsägelser, som här danade det slags egendomliga, mäktiga individualitet, för hvilken vi äga ett, om man så vill, banalt, men i sin ursprungliga, allvarliga mening djupt betecknande namn: Sokrates var ett original. Han liknade, för att än en gång citera Platons Alkibiades, »ingen af vare sig forntidens eller samtidens män, medan deremot hans samtal erinrade om de silenfigurer, som utbjudas till salu och som, då man öppnar dem, inuti visa bilden af en gud».

I denna originalitet finna vi nyckeln till den förtrollning, Sokrates spred omkring sig; i en originalitet, som har ingenting sökt, ingenting besynnerligt, blott utgör den på en gång naiva och starka yttringen af en själ, som af Gud fått sin särskilda prägel. Hvad som utgör den, i denna ädla mening af ordet, originella människans stora styrka är, att hon ofta ej mer än sin omgifning vet, hvad hon i nästa stund har att vänta af sig sjelf; hon är alltid i sina egna ögon ny, ty omständigheterna afslöja hos henne nya sidor, så att säga nydana henne i hvarje

ögonblick: här af frimodigheten i hennes uppträdande, här af hennes omätliga välde. Menniskorna beundra ej länge, hvad de fullständigt känna; de behöfva, för att nära sin hänförelse, det svårutgrundliga, det ogenomträngliga, som omgifver väsen af en högre ordning; de tröttna vid det, de se, de förvånas blott öfver det, de förespegla sig.

Denna erfarenhet besannade sig här. Ingen var mera tillgänglig, mera förtrolig än vår vise, men ingen kunde heller i högre grad ingifva den med vördnad och till och med fruktan blandade nyfikenhet, med hvilken hopen betraktar allt aflägsset och obekant. Var Sokrates en konung i sitt rike, så var han ej en af dem, som, för att vara vördnadsväckande, behöfva spara på sitt uppträdande eller vid detta hafva af nöden de »imposanta emblemen»; ju mera nedlåtande han visade sig, dess mera steg blott hans anseende. Det var förgäfves, man samtalade med honom dagarna igenom, förgäfves man såg honom vid måltiderna, på promenaderna, i lägret, vid kroppsöfningarna; man hade honom dock ej hel och hållen; han liknade de berg, hvilkas spetsar ständigt dölja sig i molnen. Här af äfven det nästan feberaktiga tillstånd, hvori en hvar, som nalkades honom, kände sig försatt, och här af den egenhet hos dem, han beherrskade, att känslan af detta förhållande ej lemnade rum för något annat intryck af vare sig köld, mätthet eller ens ro.

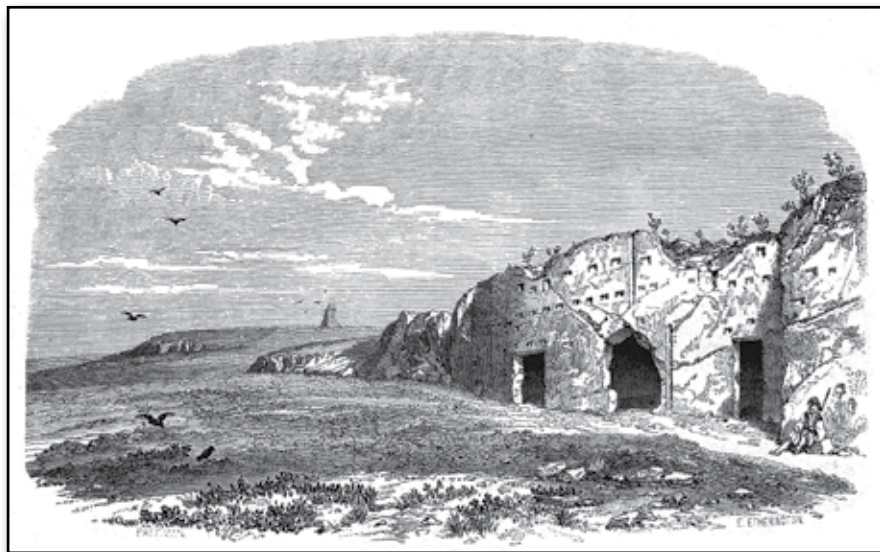
Dock — på ännu en omständighet grundade sig hans makt: på hans gemenskap med det öfversinnliga. Fäst på hvad de flesta dödliga ej varsna, följde hans öga oafslätligt det skönhetsideal, som af försynen ställts för människan, för att utgöra hennes eviga på en gång förtviflan och hopp. Det gifves läkare, som ej tvekat att såsom vansinne stämpla Sokrates' hänförelse och hans umgänge med sin »daimon»; — Sokrates, de vises mästare, Xenofons, Platons och Aristoteles' lä-

rare, *han* skulle varit vansinnig! Sannt, han kunde, med blicken riktad mot himmelen, på ett och samma ställe tillbringa hela timmar; han vaxlade ord med varelsor, som ej voro af denna verlden; men så var detta för det han såg, hvad ej vi se, och hörde, hvad vi ej höra: såg och hörde med ögon och öron, som hade intet att skaffa med kött och blod. Vilja vi följa den vises själ på denna dess spaning efter idealet: godt, så låtom oss lyssna till hans egen skildring deraf!

»För att nå det mål, dit jag syftar», säger han, »eller kunskapen om den sanna skönheten, måste man börja vid skönheten här nere och, ständigt med den högsta skönheten i sigte, från den förra höja sig till den senare genom alla skalans grader: först utgå från känslan af en yttre och beundran för blotta utseendets skönhet; sedan, med förakt för hvarje enskild lidelse, hvilken, såsom varande en inskränkning, bör aflägnas, lära sig, att den skönhet, som innebor i den ena kroppen, är befryndad med den andras, och njuta alla varelsers samfälda skönhet såsom en enda och samma sak; vidare öfvergå från den kroppsliga skönheten till känslans skönhet, från denna till vetandets, ända tills man, från insigt till insigt, sålunda uppstiger till den högsta, till vetandet i sin fullkomlighet, som till föremål har skönheten själf, den man sålunda lär känna sådan hon i och för sig är. O, vänner, det enda, som gifver detta lif något värde, är just anblicken af denna eviga skönhet, som ej är skapad eller förgänglig, som hvarken tager af eller växer till, som ej är skön i den ena af sina delar och ful i den andra, skön för den ena människan och ful för den andra, utan som, saknande hvarje för sinnena förnimbar form, anlete, händer, hvarje spår af något, det kroppen tillhör, är källan till alla andra skönheter, utan att *deras* uppkomst eller undergång någonsin medför *hennes* vare sig minskning eller ökning eller någon den ringaste förändring.

»Jämnförda med en sådan anblick» — fortsätter han — »hvad vore väl guld och prydnader, hvad de fagra anleten, som nu störa edert lugn och som locka eder derhän, att ni, om det läte sig göra, ville försaka föda och dryck, för att få göra intet annat, än betrakta och umgås med dem? Jag frågar, hvilken lott skulle *det* ej vara för en dödlig, att vinna skådningen af den oblandade skönheten i dess renhet och enkelhet, ej mera iklädd en människas kött och färger och alla till förvisning dömda behag; att se ansigte mot ansigte, i dess oförlikneliga form, den *gudomliga* skönheten! *Den* dödliga kunde i sanning sägas vara af gudarna älskad; *den*, mer än hvarje annan, en odödlig!»

Nå väl, en *sådan* dödlig var just Sokrates sjelf!

Sokrates' fängelse. (Teckning af Freeman.)

Viktiga ord och personer

Alkibiades.

[450 f Kr – 404 f Kr] Grekisk politiker och militär. Var en framgångsrik fältherre för både atenarna, spartanerna och ledde trupper både på land och till havs. Tvingades fly till Persien efter en militär förlust.

Aristoteles.

[384 f Kr – 322 f Kr] Grekisk filosof och vetenskapsman. Gav ut ett stort antal böcker om bland annat musik, zoologi, fysik, politik och etik. Bara ett fåtal av hans verk finns bevarade.

Delfi.

En av de viktigaste städerna i Medelhavet under antiken. Här fanns det berömda oraklet som fanns i Apollontemplet och som besöktes från hela den grekiska världen. Delfi var under en period en självständig stat men erövrades senare och de många templen plundrades på sina rika skatter. Delar av den antika staden är i dag skyddat som världsarv.

Delion

En liten stad i forntida Grekland med ett berömd Apollo-tem-

pel. Delion låg nära nuvarande staden Tanagra nära Thebe. Här utkämpades ett slag mellan Athen och Boiotien år 424 f Kr där bland annat Sokrates deltog som soldat.

Diogenes.

[ca 412 f Kr–323 f Kr] Grekisk filosof. Diogenes skrev troligen flera pjäser och dessutom boken ”Staten”. Han influerade stoicismens grundare Zenon och var en viktig anhängare av den kyniska skolan.

Kallias.

[400-talet f Kr] Grekisk soldat och politiker. Kallias ägde en silvergruva och var en av Athens rikaste män. Deltog i slaget vid Marathon. Han är mest berömd för att ha förhandlat fram Kallias-freden år 449 f Kr då grekerna slöt fred med perserna.

Marsyas.

Marsyas var en satyr i den grekiska mytologin som var till hälften människa och till hälften häst. Han blev en berömd flöjtspelare efter att ha hittat en dubbelflöjt som gudinnan Athena kastat bort. Marsyas spelade så bra att han till slut flåddes levande av guden Apollon.

Perikles.

[495 f Kr – 429 f Kr] Grekisk politiker. Var Athens ledare i 15 år. Perikles ansågs som en av sin tids bästa talare och umgicks med Sokrates, Herodotos, Protagoras och Sofokles.

Platon.

[427 f Kr–347 f Kr] Grekisk filosof och elev till Sokrates. Flera av

Platons verk finns bevarade, bland annat "Sokrates försvarstal", "Gästabudet", "Gorgias" och "Faidon".

Potidaia.

En korinthisk stad som grundades redan på 600-talet f Kr på den grekiska halvön Kassandra. Kolonin erövrades (och förlorades) flera gånger av det mäktigare Athen. Staden förstördes 356 f Kr och ruinerna ligger nära staden Nea Potidaia.

Pythia.

Ett kvinnligt orakel i antikens Grekland som också kallades "oraklet i Delfi". När greker skulle fatta ett viktigt beslut reste man till Delfi och rådfrågade oraklet. Det här pågick från 700-talet f kr och i mer än 1200 år.

Silen

Annat namn för satyrer, ett naturväsen i den grekiska mytologin som var en blandning av människa och häst. En satyr hade bland annat hästöron.

Xenofon.

[ca 430 f Kr – ca 355 f Kr] Grekisk författare, politiker och militär. Skrev en av de allra första självbiografierna, den mycket omfattande "Anabasis".

Æsopi.

[620 f Kr–560 f Kr] Grekisk författare. Ska ha varit en frigiven slav på ön Samos. Skrev ett stort antal fabler som handlade om både djur, träd, växter och människor. Många finns bevarade än i dag.

*Nu kan du prenumerera på våra nya titlar via **patreon**.*

- Du får en ny e-deckare i veckan.*
- Du får tillgång till ett bibliotek med 50-100 titlar.*
- Du får tillgång till massor av fakta och biografier.*

Mer info:

www.patreon.com/klassiskadeckare